

de schouw

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

INHOUD

blz.

- 69 Kerstgroet
- 70 Hoge-Veluwe-dag 19 oktober 1974
Verslag voordracht 'Hoge-Veluwe-Varia' door de Heer
J.W.G. Wittkämper met zelfgemaakte dia's . N. Prakke-Kley
(foto's: J. van der Schoor en Ton Berends)
Commentaar van een lid D. van Gelderen
Pelgrimage B.S.
Op zoek naar paddestoelen E. Feith
- 75 Kromme snavels J.P. Cramer
(foto: J. van der Schoor)
- 77 Uit het maandverslag van het Park
- 79 Planten en bijgeloof Birre
- 79 Bestuursmededelingen
- 81 Natuurbeheer Dr. A.D. Voûte
- 85 De bedreigde Veluwe H.W.
- 86 Ter informatie: 'De Vogelvijfers' Redactie
- 87 Geesten en mensen (2) E. Feith
- 88 Van vliegen, vlaaien en vijgen Dr. W.J. Kabos
- 91 De veertiende B. Schöffner
- 91 Bijeenkomsten Camerajagersgilde
- 92 Museumnieuws
- 92 Boekbespreking Voûte
-

de schouw

Orgaan van de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe'

Redactie: Mevrouw E.H. Prakke-Kley, Mevrouw W.M.C. Vogelzang-Gieske, Ir. W. James, B.E. Schöffner.

Alle correspondentie aan:

Redactie van De Schouw, p/a Mevrouw E.H. Prakke-Kley, Zonneheувelweg 20, Oosterbeek, telefoon 085-333627.

Vaste medewerkers: Mejuffrouw M. Dijkstal, Jkvr. E. Feith, Mejuffrouw W.A. Laseur, de heer E. Beumer en de Fotowerkgroep.

Alle kopij zenden liefst getypt in twee-voud 5 weken vóór de seizoenswisseling. Kopij wordt alleen op verzoek teruggezonden.

Foto omslag:
J. van der Schoor

Het bestuur en de redactie
wensen alle leden
prettige kerstdagen
en een
gelukkig 1975

HET OUDST BEKENDE VOORWERP VAN DE HOGE VELUWE

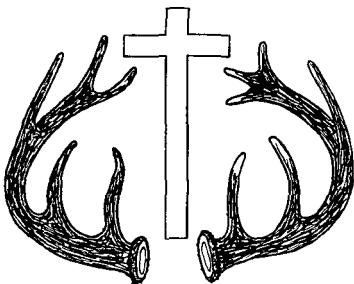
Na de laatste wereldoorlog werd door de firma Bruil te Ede bij werkzaamheden nabij het Otterlose hek een steen bijl opgegraven.

Het is een geslepen bijl, 20 cm lang bij een grootste breedte van 10 cm. Hij is vervaardigd van een blauw-groene steensoort, het jadeiet of jadediet.

Aangezien het een losse vondst betreft van een mineraal, dat hier niet voorkomt, hebben wij te doen met een importstuk uit de tijd der bekeervolken, de bloeitijd van het neolithicum, de jonge steentijd, die op de Veluwe geduurd heeft van 2500-1500 jaar voor Chr. De landbouwendende en veetelende bevolking heeft ook handel gedreven met oostelijke en zuidelijke landen. Jadediet is een taaie, opvallend fraai gekleurde steensoort. De bijl is welwillend door het Kröller-Müllermuseum in bruikleen afgestaan aan de Gelderse Archaeologische Stichting, wier bezienswaardige verzameling deel uitmaakt van het Historisch Museum voor Gelderland in het Gemeentemuseum te Arnhem.

Zomer-Schouw 1960

J.J.H.-O.

Hoge-Veluwe-dag

19 oktober 1974

Voordracht 'Hoge-Veluwe-Varia' door de Heer J.W.G. Wittkämper, met door hemzelf gemaakte dia's

N. Prakke-Kley

Aangezien de Heer Wittkämper enkele jaren geleden – nog voor de stormen – de 'Natuurpaden' Hoog Baarlo en Kemperberg schreef, moet hij in zijn leven veel over de Veluwe gezworven hebben en daarbij veel materiaal vergaard en bestudeerd. Na de uiteenzetting van zijn 'Varia' hebben de leden, die het geluk hadden aanwezig te zijn op deze Hoge-Veluwe-dag, gezien, gehoord en gevoeld hoe de Heer Wittkämper met open oog en ziel over die Veluwe zwierf.

Hij ziet zowel klein als groot en ontdekt de mooiste dingen, zoals bij het opensnijden van een kegel van een conifeer of bij het vergroten van een klein nietig sparbloemetje, dat dan op het projectiescherm voor onze ogen nog mooier lijkt dan een roosje.

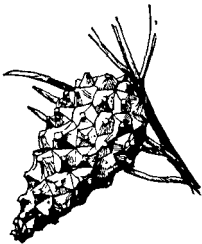
In zijn inleiding stapt hij met grote stappen door de geschiedenis heen.

Een 'eerste' document is bekend in de vorm van een steen bijl, gevonden bij het Otterlose hek.

Vele eeuwen later komt Otterlo in de geschreven geschiedenis voor het eerst voor in 855.

Ds. Heldring had in 1840 een gids nodig om van Beekbergen naar Hoenderloo te komen, terwijl thans – wat een tegenstelling – de Vereniging 'Behoud de Veluwe' aandringt om de enkele zandwegen, die er nog zijn, voor auto's te verbieden. De familie Kröller-Müller heeft een belangrijke rol gespeeld door van al die woeste grond een groot geheel te maken en daar middenin het museum te bouwen, waardoor De Hoge Veluwe drie aspecten kreeg: een maatschappelijke (Ds. Heldring), een natuurlijke en een culturele (museum). Het mag wel een wonder heten dat dit gebied tot vandaag aan de dag nog self-supporting is. Het zou goed zijn, volgens spreker, als de Staat op zijn beurt nu de omgeving schoon hield en niet toestond zulke hoge flats te bouwen, dat je die nog ziet vanaf de Franse Berg. Zo iets stoort dat prachtige uitzicht, waar je je nog kunt wanen in de grote onge-repte natuur van 100 jaar geleden.

Zijn eerste dia was die van het Hubertus-slot. En direct daarna het gegeven, waarnaar de architect H.P. Berlage het Jachtslot zou bouwen: de vorm van een gewei met daaruit omhoogstekend het heilige kruis.

Grove den. Kegel

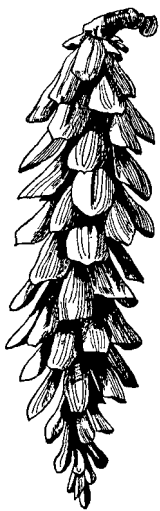
*) De Weymouthden komt in het Park voor in de voormalige fazanterie, langs de kronkelweg en zaait zich aan de overkant al uit, en aan het eind van de kronkelweg, vlak bij Hubertus, en zaait zich daar uit ten Zuiden van de parkeerplaats. Een paar oude exemplaren staan langs het hertjeswegje richting Hoenderloo, voorbij een larixbosje.

En wie heeft ooit op de Steynbank gezeten en wist wat voor embleem daarop stond? In het midden een zwaard met aan een kant een weerglas en aan de andere kant een vergrootglas. Blijkbaar had de grote President van de Oranje Vrijstaat als richtlijn voor zijn handelen: *niets, geen enkel detail mag over het hoofd gezien worden (vergrootglas), de omstandigheden zorgvuldig waarnemen (weerglas), de beslissing resoluut nemen (zwaard)*. Bij het vertonen van een eekhoorn bleef het niet bij één afbeelding, maar wel tien, zodat we kennis maakten met zijn grote staart voor het evenwicht, vier teentjes aan de voorpoot en vijf aan de achterpoot, een jonkie, met in verhouding al heel grote, scherpe nagels, pluimpjes aan de oren, die een eekhoorn alleen in de winter heeft en een oud exemplaar, net als bij ons mensen, vergrijsd.

Van de coniferen zagen we de fijnspar, waarvan de stam nooit groen wordt, zoals bij de beuk zo sterk is, maar altijd mooi roodbruin is. Hij bloeit met rode kaarsen en de kegels komen te hangen. De Europese larix, met iets hangende takken, bloeit rood en heeft een uitgerekte kegel, terwijl de Japanse larix zacht geel-groen bloeit en de kegeltjes ook bruin worden, maar meer rond blijven. Van de Weymouthden en de grove den zijn de kegels pas na drie jaar rijp; je ziet dus soms drie verschillende leeftijden op een tak zitten, d.w.z. in het voorjaar zie je de jongste nog bloeien, dat is uitbundig geel bij de grove den en rood bij de Weymouthden.*)

Soms zeggen de mensen dat er zo weinig kleur op de Veluwe is, maar de dia's van stuifzanden, heiden en smeelevelden deden niet onder voor de kleurigste bollenvelden. Dan ineens zaten we weer heel dicht met onze neus op de grond bij een korstmoss. Korstmossen groeien alleen op heel droge, zanderige, schrale grond. Het is een symbiose van een wier en een schimmel en leeft van de stoffen in de atmosfeer. Bij luchtverontreiniging kunnen ze niet leven, daarom ziet men in het Westen van ons land haast geen korstmossen meer. Het bouwsel van een korstmoss is hol, dat was op de dia goed te zien. Met een minimum aan materiaal maar een maximum aan sterkte (het verschil van een holle buis en een massieve stang). Dan aanschouwen we het leven van een spin, die, op wacht zittend voor zijn holletje, een sprinkhaan ziet vast raken in zijn listig gesponnen web — erop af gaat — uitzuigt — omkantelt — en doodt. Dat die sprinkhaan niet wijzer was, begrijp je niet, want er lagen al ettelijke skeletten van voorgangers in dat web.

Het ruige haarmoss, waaraan alleen al een artikel gewijd zou kunnen worden, komt veel voor op droge zandgronden, heeft zich daaraan aangepast, zoals b.v. de glasha-

Weymoutbden. Kegel

ren, waarvan één goed te zien was. Zij dienen om de zonnestralen te verstrooien, opdat de plant zelf niet verschroeid wordt.

Onder de vele vlinders was de citroenvlinder; deze overwintert als vlinder en laat zich daarom al zo vroeg in het voorjaar zien.

Ook het gentiaanblauwtje — een bekende bij oudere leden door de beschrijving van de Heer Langenbach in een Schouw, jaren geleden. Dit vlindertje legt haar eitjes op een gentiaanblad in knop. Is de larve volgegeten, dan wordt het in een mierenhoop gesleept, waar het zich ontpopt en dan vlug moet weten weg te vliegen als vlinder. Als een van deze stadia ontbreekt, dan komt het gentiaanblauwtje niet voor.

Van de paddestoelen was er het ronde 'duivelsei', dat in twee uur kan uitgroeien tot een echte paddestoel met stam en hoed. Als je zo'n ei opmerkt en je later terugkomt van je wandeling, kan het zijn dat je op diezelfde plek geen 'ei' ziet, maar de kwalijk-ruikende stinkzwam. Niet alle plaatjes zijn hier te beschrijven, maar in zijn verhaal over De Hoge Veluwe ontbrak het grofwild zeker niet, dat hoort erbij. Zelfs een paring van het roodwild in de bronst, een mooie kleurrijke kudde moeflons en een machtige keiler, zeer bewust van zijn macht en kracht, alles overkoepeld door een vredige, zo bekend mooie zonsondergang op de Veluwe.

Een waardig besluit met een welgemeend applaus van een dankbaar publiek.

Commentaar van een lid

Op de najaars-Hoge-Veluwedag heb ik met bewondering gekeken naar de prachtige dia's van de Heer Wittkämper en met respect voor zijn kennis, geluisterd naar bijgaande lezing. Bij de dia van een bloem van de tulpenboom zei hij, dat hij deze boom miste op De Hoge Veluwe en dat er wel een hele laan van deze bomen mocht komen.

Dit ben ik niet met de Heer Wittkämper eens. De Liriodendron tulipifera, behorende tot de familie van de Magnoliaceae (tulpeboomachtigen) is inheems in N.O. Amerika. De bladeren zijn 4-lobbig en aan de top afgeknut, de boom is daar zeer makkelijk aan te herken-

nen. De bloeitijd is begin juli en de bloemen zijn geel-groen en tulpvormig. Vrijstaand wordt het een mooie grote boom met een tamelijk brede en gesloten kroon.

Persoonlijk vind ik de Liriodendron een interessante en waardevolle sierboom, maar vind ik een laan van Liriodendrons niet passen in de bestaande beplanting van De Hoge Veluwe. Bij het Hubertus-slot of het museum zouden een of meerdere exemplaren niet misstaan.

Misschien heb ik te veel waarde gehecht aan de opmerking van de Heer Wittkämper, maar dit moest me als boomkweker even van het hart.

D. van Gelderen.

Pelgrimage

Het komt – mijn inziens terecht – maar heel zelden voor, dat bezoekers van ons Park worden toegelaten tot het kleine afgerasterde stukje grond, waar de stoffelijke resten van het echtpaar Krölller-Müller ter aarde zijn gelegd. Tijdens de Herfst-Hoge-Veluwedag op 19 oktober jl. was er de mogelijkheid wél om deze stille plaats te bezoeken en een aantal leden van onze vereniging maakte er onder leiding van de Heer Kramer gebruik van.

Zo'n wandeling naar de Franse berg voert je door een stuk cultuurbos, met o.a. het Oosterse laantje, over het hoogste punt van het Park, waar je uren ver uit kunt kijken. In de wazige verte ontwaart je dan o.a. de zendmasten van de wereldomroep 'Radio Kootwijk'; Nederlands contact met alle Nederlanders in Oost en West en waar ook ter wereld. En verder loop je langs de her en der verspreid liggen brokken steen van wat eens in grote visie het museum had moeten worden. Wat dat Oosterse laantje betreft: voor een jaar of tien stonden in de nog duidelijk in de begroeiing zichtbare uitsparingen een aantal beelden, die de stichters van het Park daar hadden laten plaatsen. Helaas, maakte het gedrag van een deel der bezoekers het nodig deze beelden te laten verwijderen. En die steenresten dan..... ja, zo'n wandeling door dit gebied en naar het kerkhofje heeft iets

weg van een soort pelgrimage. Een pelgrimage door een verleden met grote idealen, stoutse dromen en even grote desillusies. De Maulbrunner zandsteen, die eens het museum had moeten worden, werd een halve eeuw geleden in een groeve bij Koblenz gehakt, ter plaatse op maat en model gezaagd en van een nummer voorzien, opdat alles op de bouw volgens plan in elkaar gezet kad kunnen worden. Per spoor kwamen de stenen in Wolfheze en vandaar per smalspoor naar De Hoge Veluwe. Wat een vreemde bedrijvigheid moet het er toen zijn geweest. Maar de crisis in de jaren twintig doorkruiste de grootse plannen en de stenen bleven hier liggen.

Ongebruikt en overgeleverd aan het spel van wind, regen, zon en vorst. Totdat ze ten slotte voor het grootste deel werden gebruikt voor de bouw van.....het nieuwe stadhuis van Den Haag.

Een restje bleef hier nutteloos liggen, of vinden we nog op vele plaatsen in het Park terug, verwerkt voor allerlei nuttige doeleinden.

En bij de grafstede ten slotte, vertelde de Heer Kramer het kleurrijke levensverhaal van de daar rustende doden, de stichters van het Park. Hoe de Heer Krölller letterlijk door een lot uit de loterij zijn echtgenote leerde kennen. Deels uit eigen herinnering vertelde spreker over de opbouw van her Krölller-Concern, over de aankoop der gronden, over de rol

van Kröller in de eerste wereldoorlog, waarin hij adviseur was van de Nederlandse regering. Kröller, die twee maatschappijen stichtte, de N.O.T. en de N.U.M., waarmee hij het Nederlandse volk aan het eten hield en wellicht ook buiten de oorlog. En waarmee hij schatten verdiende, welbewust belegd in de 'waardeloze' woeste gronden van de Veluwe en in de kunstaankopen van zijn vrouw. Dan later – na de neergang van het bedrijf door de alom heersende malaise – vastgelegd in ons Nationaal Park en het Kröller-Müller Museum. Het echtpaar had vier kinderen, die geen van allen in de voetsporen van hun ouders kon-

den treden.

Bij de beide graven ten slotte, een steen op de plaats waar de as werd verstrooid van Salomon van Deventer, een toegewijd privé-secretaris van het echtpaar en later directeur van het Kröller-Concern.....

Hier, staande op deze stille plaats, besefte je des te meer welk een kostelijk bezit we nu nog hebben met het Park.

De Hoge Veluwe, een rustig klein stukje van de grote, eeuwig worstelende, veranderende en steeds wisselende natuur – om intens van te genieten in een kort mensenleven.....

B.S.

Over een van de wandelingen in de middag van de Hoge-Veluwedag schrijft E. Feith:

Op zoek naar paddestoelen

Tijdens de lunch om en in de Pampel – wat boften we met het weer – kwam er langzamerhand een splitsing in groepen, die zouden wandelen.

Belust om op de hoogte te blijven van wat er zich allemaal op De Hoge Veluwe afspeelt, zei iemand: "Kijk, daar zijn ze met bijen bezig". Er stonden wat mensen, dus ik ook erbij. Nee, geen bijen deze keer, maar een van de jachtopziensers. Hij was bezig een gewei te prepareren, dat als trofee dienst moest doen, als enige tastbare herinnering aan het hert dat hij had afgeschoten. In ieder geval niet iets, dat je dagelijks ziet gebeuren.

Maar nu ter zake: de paddestoelenwandeling onder de vertrouwde leiding van de Heer Klein. Een boeiende tocht, waarvan U zich vooral niet moet voorstellen dat we met onze neus naar de grond gericht, alleen naar paddestoelen keken. Overigens waren het er weer te veel om op te noemen. Op het stramien van de duidelijk herkenbare verschillen tussen de diverse groepen, zoals de vorm en sporenvorming, werden de gevonden exemplaren onder de loupe genomen. Figuurlijk, vanzelf.

Maar ook onderwerpen als plantengif, accacia als voedzame boom in de wildbaan,

korstmossen, het kleuren van blad, het belang van de wilde flora voor ons voortbestaan, de rode aarde, die aantoonde dat daar vroeger akkerbouw is bedreven enz. enz., passeerden de revue.

Eén ding wil ik U echter niet onthouden. Het woord 'Berserker ziekte' viel, toen wij bij een paar vliegenschimmelen stonden. Een ogenblikke speurwerk in de Winckler Prins maakte mij veel duidelijk.

In een oud-Noorse sage wordt verteld hoe Berserks, een bepaalde soort krijgers, zich in bere- of wolvehuiden huldten, voordat zij ten strijde trokken. 'Zij voelden zich niet alleen vermomd, maar identificeerden zich ook met het dier. Zij raakten dan in een toestand van razernij, beten in de rand van hun schild, huldten als dieren, vochten soms geheel naakt en waren ongevoelig voor wapens en vuur. Na zo'n opwinding waren zij fysisch en psychisch totaal uitgeput. Zij dienden soms als keurtroepen aan het hof van een koning.' Wist U dat rendieren na het eten van vliegenschimmelen 'high' kunnen worden?

Bovendien wist iemand te vertellen, dat gesuikerde vliesjes van de vliegenschimmel als huis-middeltje gebruikt werden tegen vliegen. Het lijkt me alleen jammer dat de aanwezigheid van lastige vliegen en de korte periode dat er vliegenschimmelen zijn, niet helemaal synchroon lopen.

Een leuke wandeling, vol wetenswaardigheden, met mensen boordevol vragen.

Kromme Snavels

De schrijver van het artikel 'Kromme Snavels', hieronder weergegeven, had zich na de enquête van 1972 opgegeven om eens iets voor De Schouw te schrijven. De redactie acht zich gelukkig, dat een zo goed kenner van roofvogels thans hieraan gevolg heeft gegeven.

Een onbezonnen belofte is er schuld aan, dat ik nu hier iets over roofvogels ten beste moet geven. Vermetel en lichtvaardig, omdat er zoveel redenen zijn, het beter aan anderen over te laten, die meer weten, beter schrijven, meer tijd hebben en vooral de Nederlandse taal beter beheersen dan een immigrant, die steeds naar Nederlandse uitdrukkingen moet zoeken.

En toch geeft het gevoel me moed, dat er veel mensen zijn, die iets willen weten over een creatuur dat langzaam maar zeker door uitroeiing wordt bedreigd. Dit uitroeien is een eeuw lang door jagers, vissers, duivenhouders en vogelbeschermers bewust uitgeoefend.

Heden, nu men inziet dat ook deze dieren een recht van leven hebben, is hun doodvonnis geveld door ons onbeheerst en meedogenloos opeisen der biotopen. Het is frustrerend en beschamend dit te bekennen, maar het is

het enige standpunt voor een levenshouding die nog iets kan redden van een natuurmonument, genaamd 'Roofvogel'.

Het wezen van deze groep, zijn plaats in de natuur en de grote verscheidenheid van soorten zijn wel drie specifieke thema's om iets over te vertellen.

Als ik het wezen van een roofvogel wil definiëren, kan ik het beste een vergelijking maken met onze moderne computer.

Het karakter van een menskind wordt beïnvloed door zijn omgeving, als het tussen drie en vier jaar oud is. Wat later hier nog bij komt is aangeleerd en beredeneerd verstand. Het spontane aangeboren – of beter gezegd – 't natuurlijk gevormde karakter laat zich niet meer veranderen.

In nog veel sterkere mate is dit het geval met een roofvogelkind. Een roofvogeljong krijgt een programma, waarmee het zijn hele leven

moet uitkomen. Het is voor een roofvogel, die in zijn kop veel meer plaats heeft voor zijn ogen dan voor zijn hersens, heel moeilijk om van dit programma af te wijken.

De tarzels, die te zorgen hebben dat vrouw en kroost op tijd en genoeg buit krijgen, zwoegen zich af om deze opgave te vervullen, maar owee als de moeder verongelukt, dan kan zo'n trouw zorgende vader zijn jongen niet van de hongerdood redden. Het is zijn programma aas te brengen, maar het ook nog verdelen gaat hem boven zijn pet.

Als je in direkt contact met deze dieren leeft, dan kom je er pas achter hoe moeilijk zo'n dier zijn houding verandert.

Nog moeilijker hebben het verschillende uilensoorten. Deze verhungeren gewoonweg als plotseling hun normale prooidieren door een of andere oorzaak verdwijnen. Het omstellen op andere buit, die dikwijls genoeg voorhanden is, is voor hen te gekompliceerd. Ook een jonge roofvogel, die door mensenhand wordt opgevoed, of een verongelukte, die in een jong stadium op de omgang met mensen wordt ingesteld, heeft het dikwijls heel moeilijk om weer aan het zelfstandige leven in het wild te wennen.

Wij lieten een buizerd los in maart 1972, die aanvankelijk nog door ons werd verzorgd en die ook trouw terug kwam. Het ging volgens plan, maar het duurde iets langer dan we verwachtten. Pas in april 1974 is deze vogel uiteindelijk weggebleven. Tussentijds was hij wel eens een paar dagen of een week, een keer zelfs veertien dagen weg, doch dan kwam hij weer zijn oude verzorger, een jongen van 14 jaar, opzoeken en kwam tot op het laatst op de hand, wel te verstaan alléén bij deze éne persoon.

In gevangenschap levende roofvogels terugwennen in 't wild is een moeilijke aangelegenheid, die veel feeling verlangt.

Daarentegen zijn de meeste getrainde jachtvogels als ze ongehoorzaam worden en wegvliegen, meestal direkt in de nieuwe toestand goed thuis. Het jagen stond in hun programma. Een jonge havik, die uit een familie stamt waar op verschillend wild gejaagd wordt, zal later ook meestal een jager wor-

den, die al het aangeboden wild aanvaardt. Waar echter in een rijk konijnenrevier alleen maar konijntjes op tafel (op de horst) komen, zullen veelal ook deze jongen konijnenjagers worden. Zo'n jonge havik begint te zwerven en zal met voorliefde in een konijnenrevier ten slotte zijn kwartier opslaan.

Nu is het natuurlijk moeilijk de grenzen te zoeken tussen vast verankerde karaktereigenschappen, instinkt en aangeleerde gewoontes, met bovendien nog sterk verschillend temperament. Kom je bij voorbeeld tot de conclusie bij het africhten van een havik, dat ze toch maar weinig intelligentie en fantasie bezitten, dan kan het gebeuren, dat je een wilde havik leert kennen, die heel geraffineerd heeft ontdekt dat hij zijn buit in een bepaalde situatie beter overrompelt en dat bewust uitvoert. Bij voorbeeld het aanvliegen langs een eikenhakhout-wal, om aan de andere kant argeloos weidend wild plotseling te overvallen.

In de winter 72/73 joeg bij ons een torenvalktarsel regelmatig op kleine vogels. Hij kwam met de wind, hoogstens 30 cm boven de grond met zo'n snelheid bij de op het veld zoekende gemengde zwermen, dat ik nooit gezien heb dat hij zijn doel miste. Steeds moest er een groenvink of een mus aan geloven.

Toen ik mijn eerstejaars jonge torenvalkje twee keer de rest van zijn rantsoen had weggenomen om het niet door de vliëgen te laten bederven, verstopte het deze rest direkt als het klaar was met azen. Daarvoor nooit. Dus ook hier wel degelijk bewijzen van overlegd aanpassen, maar toch is door de grote specialisatie de roofvogel veroordeeld zijn leefwijze te richten naar een eenmaal begonnen vorm en programma. Het maakt hem hiermee erg afhankelijk van zijn omgeving en het is begrijpelijk dat natuurveranderingen door onze civilisatie in hun biotoop voor het verdere bestaan fnuikend moet zijn.

Een roofvogel is volkomen op het milieu van zijn biotoop ingesteld, ten eerste al de soorten in het algemeen en ieder individu nog eens extra.

wordt vervolgd

Uit het maandverslag van het Park

Juli 1974

Bosverzorging

Nadat de werkzaamheden, verband houdende met de door de twee stormen aangerichte schade, waren voltooid, is er terstond begonnen met de zo noodzakelijke bosverzorging: op 'Kemperberg' werd een naaldhoutopstand, bestaande uit douglas (hoofdzakelijk), Japanse larix en Abies grandis, gelouterd (voor het eerst gedund), terwijl het zelfde gebeurde met een complex jong grovedennenbos schuin tegenover de 'Zwarte Berg'. Nadat er jarenlang geen behoorlijke oogst is geweest van boomzaden, dragen verschillende boomsoorten — en met name douglas, fijnspar en beuk — dit jaar veel vruchten.

Fauna

De 'bladtijd' (= bronsttijd) van het reewild verliep dit jaar nogal tam, vermoedelijk als gevolg van het onbestendige weer. Bij warm zomerweer zijn reeën in de bronsttijd nl. veel actiever.

In de loop van juli werd — wederom in samenwerking met het Rijksinstituut voor Natuurbeheer — een begin gemaakt met het observeren en tellen van het grofwild, zulks ten behoeve van het op te stellen afschotplan 1974/1975.

Het fotograferen van de herten (ten behoeve van onze 'burgerlijke stand' van het mannelijk roodwild) leverde veel moeilijkheden op doordat het wild pas laat uit de dekking kwam. Ten einde de kansen om foto's te maken zo veel mogelijk te benutten, werd een aantal schuilhutten en wildkansels gebouwd.

Het kaartstelsel, met het aanleggen waarvan in 1969 is begonnen, kan — zonder overdrijving — uniek worden genoemd; het is ook wetenschappelijk van grote betekenis. Dank zij deze 'burgerlijke stand' is van een groot aantal herten de leeftijd exact bekend, terwijl een belangrijk deel van hun levensloop in foto's, cijfers en andere gegevens kon worden vastgelegd.

Augustus 1974

Bezoek aan het Park gedurende de periode 1 januari t/m 31 augustus 1974/1973

De gunstige — of beter gezegd: de minder ongunstige — ontwikkeling van de bezoekerscijfers, waarvan ik in het maandverslag over juli gewag kon maken, zette zich in augustus voort. Lag het totale aantal dagbezoekers ultimo juli 11 % onder dat van 1973, eind augustus was dit percentage 'gestegen' tot minus 8 %. Ook het aantal auto's, dat het Park binnenreed, steeg — in vergelijking met 1973 — van — 16 % ultimo juli tot — 11 % ultimo augustus. Niettemin blijft het een zorgelijke zaak, dat het aantal dagbezoekers op dit ogenblik (nu we de grote stroom hebben gehad) 8 % onder dat van 1973 ligt, terwijl het totale aantal bezoekers in 1973 al ruim 25 % onder dat van 1972 lag, nl. 435.000 in 1973 tegen 585.000 in 1972.

Herstel stormschade

In de 'Reemster bossen' werd door de Heide-maatschappij met een zware machine — de zg. klepelmaaier — het tak- en top hout, dat daar, na het vellen en afvoeren van de stormbomen, was blijven liggen, verkleind (kapotgeslagen).

Bosverzorging

De werkzaamheden, die worden samengevat onder de naam 'bosverzorging', werden met kracht voortgezet.

Daar wij, door de voortdurende vermindering van het aantal bosarbeiders in de afgelopen jaren, de reeds geruime tijd bestaande dunningsachterstand niet kunnen inlopen, werd — voor het eerst in de geschiedenis van 'De Hoge Veluwe' — het dunnen van jonge naaldhoutopstanden uitbesteed: op 'Kemperberg' werd in totaal 6.45 ha gelouterd, en wel tegen prijzen van f 750,— en f 800,— per ha. In het Noordelijk Cultuurgedeelte werd het louteren van jonge grovedennenbossen voortgezet. Met inbegrip van het in juli verrichte

richte dunningswerk kreeg 10.95 ha een eer- Aan het bestrijden van de Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) werd eveneens veel aandacht geschonken.

Werkkamp

Evenals in 1973 hebben ± 60 leerlingen van de 4e en 5e klas van het Atheneum der Koninklijke Scholengemeenschap te Apeldoorn, die van 19 t/m 24 augustus – onder leiding van een aantal leraren – op onze camping hebben gekampeerd, verschillende nuttige werkzaamheden voor ons verricht. Zo werd uit een grove-dennenbeplanting, die dit voorjaar is aangelegd (oppervlakte ± 1 ha), de natuurlijke opslag van *Prunus serotina* verwijderd. Het zelfde gebeurde in het 'Observatiebos' (dat voor een groot deel *Prunus*-vrij werd gemaakt) en – over een oppervlakte van bijna 20 ha – in de jonge herbebossingen in het 'De Wet-Bos'. Verder werd in een fijnsparrenbeplanting (oppervlakte 4.30 ha) in het 'Grasbos' overtollige loofhoutopslag gekapt, terwijl ten slotte op een wild-zwijnen-voerplaats timmerwerk werd verricht.

Fauna Afschotplan 1974/1975

Op 23 augustus kon het nieuwe afschotplan met de Jagermeester en een deputatie van de Broederschap van Grofwildjagers worden besproken. Zoals te doen gebruikelijk, was van te voren door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer in samenwerking met onze Chef faunabeheer en de 4 wildschutten een uitvoerig advies opgesteld.

Uit dit advies blijkt duidelijk, dat het observeren en fotograferen door onze wildschutten van het grofwild de laatste jaren veel moeilijker is geworden. Doordat er meer voederplaatsen en wildakkers zijn, leeft het grofwild veel meer verspreid dan voorheen. Dit is – biologisch gezien – natuurlijk zeer gunstig. Anderzijds dient te worden vastgesteld, dat, behalve het observeren en fotograferen (zie boven), ook het jagen – het realiseren van het afschotplan dus – veel meer tijd en moeite kost. Dit geldt uiteraard niet alleen voor de jagers doch eveneens voor ons fauna-personeel.

Reewild

Tellingen waren niet mogelijk (zachte winter), zodat slechts een algemeen advies kon worden gegeven.

Moeflons

	Rammen	Ooien	plus Lammeren	Totaal
Stand			1 jarigen	
juni 1974:	81	71	60	212 *)

De beginstand (212 stuks) was nogal wat te hoog en wij achtten het ongewenst om in één seizoen de stand terug te brengen tot de door ons gewenste (voorjaars-)stand van 125 stuks.

Roodwild

	Herten	Hinden	Smal- dieren	Kalveren	Totaal
Stand					
zomer 1974:	87	59	16	54	216 *)

Het afschot 1973/1974 stemde redelijk overeen met het afschotplan. Vorig jaar is bij de tellingen echter kennelijk een aantal stukken gemist, waardoor de voorjaarsstand 162 (87 + 59 + 16) bedroeg in plaats van de geplande 150. De aanwas 1974 is geschat op 54 stuks. Van de (lichte) achteruitgang in kwaliteit van het roodwild valt nauwelijks meer iets te bespeuren. Weliswaar vertonen enkele oudere herten enige teruggang en zijn ook enkele tweejarigen niet in optimale conditie, doch dergelijke zaken kunnen tot de normale jaarlijkse schommelingen worden gerekend.

Zwartwild

	Keilers	Zeugen	Over- lopers	Frislingen	Totaal
Stand					
juni 1974:	21	17	41	59	138 *)

Uit deze cijfers blijkt, dat de geplande vermindering tot een voorjaarsstand van 50 stuks nog niet is gerealiseerd. Immers: de junistand van zwijnen, ouder dan één jaar, bedroeg 79 stuks (zie boven). Overigens is het afschotplan 1973/1974 zonder grote afwijkingen uitgevoerd, met uitzondering evenwel van de frislingen.

Dat de thans geplande eindstand (58 stuks) iets hoger ligt dan de 50 stuks, waarnaar wij streven, houdt verband met onze overweging, dat een afschot van 80 stuks als het maximum haalbare moet worden beschouwd.

*) Aantallen voor de opening van de jacht.

Planten en bijgeloof

Birre

Planten die de seizoenen door groen weten te blijven, waren in vroeger dagen met mystiek omgeven en oorzaak van veel bijgeloof.

Klimop, met zijn altijd groene blad, is daar een voorbeeld van. De bladeren zijn leerachtig glanzend, 3- tot 5-lobbig maar aan de bloeitakken ongedeelde en eirond van vorm. De plant bloeit van september tot achter in oktober met kleine geelgroene bloemen die in schermen staan. In het voorjaar rijpen de bessen, worden dan blauwzwart van kleur en vormen voedsel voor lijster, spreuwen, houtduiven en waterhoentjes.

Omdat klimop dikwijls voorkomt op muren van kerkhoven en wijnbergen bestaat er van oudsher al een relatie tussen klimop, dood en wijnbouw. Aan de klimop – als schaduwplant – werd in de Oudheid verkoelende eigenschappen toegedacht en was daarom een probaat middel tegen de hitte van de wijnroes. In de mythe van Dionysus komt deze verkoelende werking ook duidelijk tot uiting. Dionysus werd uit Semele geboren op het moment dat zij door bliksemgloed verschroeide. Hem overkwam niets, omdat hij op dat moment beschermd werd door klimop. Op oude vaasschilderingen treft u daarom Dionysus, de Bacchanten en Silenus aan met klimopkransen om het hoofd.

Maar ook in onze streken stond klimop bekend om z'n velerlei kwaliteiten. Zo maakte men van bladeren een aftreksel dat goed hielp tegen schurft, ischias, eksterogen en wintervoeten, terwijl gekneusde bladeren onder kap of muts werden gedragen om roos (hoofdschilfers) te bestrijden. Gedroogde bladeren werden tot poeder fijngewreven en opgesnoven wanneer poliepen en andere aangroeisels de neus verstopten. Klimopthee van bladeren deed gal-, nier en blaasstenen verguizen en thee van de bloesem getrokken werd als gorgelwater gepropageerd tegen tandfitsels en ontstoken amandelen. Tegelijkertijd was bloesemthee het anticonceptie-

middel voor vrouwen uit die tijd. De thee moest direct na de menstruatie gedronken worden om ontvangenis te voorkomen.

Volgens Duitse plantensagen zou een bagge klimop eten voordat ze werpt, omdat aan klimop ook weëen opwekkende kracht werd toegeschreven. Is een varken gewond geraakt dan zou het zich ophouden in de buurt van klimop om zich m.b.v. deze plant te genezen.

Uit: De Nederlandse Jager, maart 1974.

Bestuursmedelingen

De penningmeester verzoekt de leden vriendelijk hun contributie voor het jaar 1975 uiterlijk in de eerste maand van dat jaar te willen voldoen.

Wellicht kunt U de in deze Schouw gestoken blauwe circulaire bij uw giroboekje leggen ter herinnering.

Op de Buitengewone Ledenvergadering van 16 november 1974 werd door een aantal van 27 stemgerechtigde leden het bestuursvoorstel tot wijziging van de statuten behandeld. Na enige discussie en wijzigingen in het voorstel werd dit bij acclamatie aangenomen met 1 stem tegen.

Leden van onze vereniging, die een Hoge Veluwe-dag of andere bijeenkomst bijwonen en daartoe het Park binnengaan, zijn zowel voor zichzelf als voor eventuele introducés genoodzaakt een geldig entreebewijs te kopen, tenzij zij een jaarkaart hebben.

Wellicht ten overvloede willen wij erop wijzen dat jaarkaarten *strikt* persoonlijk zijn.

Rectificatie:

De foto's in de Herfst-Schouw 1974, behorende bij het verslag over de lezing van de fotograaf F.F. Hazelhoff, waren door hemzelf afgestaan.

Natuurbeheer

door Dr. A. D. Voûte

INLEIDING

In dit artikel worden de mogelijkheden en de moeilijkheden van natuurbeheer in ons land aan de orde gesteld. Achtereenvolgens komt aan de orde: Wat moet beheerd worden?, Biologisch evenwicht, Gevarieerdheid en stabiliteit, Natuurbeheer, Natuurbeheer als politieke opgave.

Ter inleiding het volgende.

Toen de mens op aarde kwam kreeg hij tot opdracht om op en van de aarde te leven; d.w.z. om de natuur aan zich te onderwerpen ten einde haar te beheren. Deze natuur leverde vele mogelijkheden, was sterk, bood weerstand aan de pogingen om in te grijpen en er werd van de mens kennis van en inzicht in de natuurprocessen gevraagd om aan de opdracht gevolg te kunnen geven.

De primitieve mens kwam in een wereld waarin overvloed heerste, maar dit was voor hem veelal zeer moeilijk te bereiken. Van beheren kan dus nog geen sprake zijn geweest; voor een goed beheer immers is de mogelijkheid tot het beheersen vereist. Deze aanvankelijk geringe macht tot het beheersen van de natuurlijke omgeving heeft tevens de bevolkingsgroei afgeremd.

De mens heeft dus voor het beheersen van de natuur technische kennis moeten ontwikkelen. Zo gezien behoort de ontwikkeling van een technologie tot de oeropdrachten welke de mensheid bij haar komst op aarde heeft gekregen. Door ons technisch kunnen hebben wij ons weten te bevrijden van onze natuurlijke vijanden — wolven en grote roofdieren — en meer en meer van ziekten en parasieten met als gevolg, een sterke toeneming van de bevolking. Daarbij leerden wij ook andere natuurlijke hulpbronnen exploiteren ten einde het leven aangener te maken: aanvankelijk steen voor het maken van wapens en andere voorwerpen, later vervangen door metalen. De mensen leerden energie-

bronnen aanboren: aanvankelijk hout en andere brandbare voorwerpen, later fossiele energiebronnen die in haast oneindige voorraden aanwezig bleken. Wij ontwikkelden landbouw, veeteelt en visserij waardoor het gevaar voor hongersnood kon worden verminderd.

Zolang er overvloed is, zal de neiging tot beheer niet groot zijn. Misschien mogen wij stellen dat deze beheerstaak in de landbouw het eerst is ontwikkeld. Sumeriërs en Egyptenaren ontwikkelden reeds duizenden jaren voor het begin onzer jaartelling een landbouw waarbij het beheerselement op de voorgrond stond.

Het lijkt erop, dat alleen in de landbouw het beheerselement tot ontwikkeling is gekomen. De exploitatie van de overige natuurlijke hulpbronnen geschiedt immers nog grotendeels volgens het principe van een zo efficiënt mogelijk winnen ervan, uitgaande van het idee dat de voorraad onbepaald is. Pas in de allerlaatste tijd zijn wij tot de ontdekking gekomen dat dit laatste wel eens niet het geval zou kunnen zijn, en dat wij ons zullen moeten instellen op schaarste als algemeen verschijnsel en het beheren van alles wat de levende en levenloze natuur ons biedt. Wij staan hierdoor op de grens van twee werelden, die volkomen van elkaar zullen verschillen: een oude wereld, waarin overvloed aan alles bestond en alleen een gebrek aan het technisch exploiteren ons in de weg stond om ten volle van deze overvloed te genieten, zal plaats maken voor een wereld van schaarste aan alle natuurlijke hulpbronnen. De Club van Rome heeft ons dit goed doen inzien; energie wordt schaars, evenals grondstoffen. Het zijn overigens niet alleen de grondstoffen die schaars worden; het is ook de natuur als zodanig. In hoeverre de mens de natuur net zo goed nodig heeft als grondstoffen, voedsel of energie, laat zich niet in cijfers uitdrukken. Het ziet er naar uit dat de mens voor zijn recreatie, dus voor zijn geestelijk welzijn, de natuur niet kan missen. Tot voor kort veronderstelden wij dat ook de natuur overvloedig op onze aarde aanwezig was en dat wij ons voor het voortbestaan

hiervan geen zorgen behoeven te maken. Inmiddels weten wij beter. Pas een halve eeuw geleden leidde een verontrusting hierover tot het veiligstellen van natuurreservaten van enige omvang.

Het vervuilingsprobleem leert ons thans bovendien dat er rampen dreigen bij het te gronde gaan van de natuur als zodanig. In het volgende wil ik ingaan op de mogelijkheden en moeilijkheden van natuurbeheer in ons eigen land.

WAT MOET BEHEERD WORDEN?

Wanneer men over natuurbeheer spreekt, moet men zich een denkbeeld vormen over de toestand waarnaar men streeft, die men m.a.w. wenst te verkrijgen of te behouden. De moderne mens, wonende in de steenmassa's die onze steden vormen, ziet niet veel natuurlijks meer om zich heen en bij velen komt daardoor een sterk verlangen naar contact met het natuurlijke dat verloren is gegaan. Daardoor heeft het begrip 'natuur' een sterk emotioneel karakter gekregen. Dit emotionele moet natuurlijk in het beheer worden ingepast, maar men dient wel te weten waar de realiteit eindigt en de emotie begint. Om deze reden zal op de begrippen 'ongerepte' en 'vrije' natuur en op een landschappelijke aankleding met natuurstroken iets nader moeten worden ingegaan.

Ongerepte natuur

Ongerepte natuur is een natuur waarin de mens nooit heeft ingegrepen of die zich na een ingreep zover heeft hersteld, dat geen gevolgen van deze ingreep meer aanwijsbaar zijn. In ons dichtbevolkte land vind men dergelijke gebieden niet. Overal heeft de mens zijn invloed doen gelden, soms sterk soms minder sterk, maar altijd merkbaar. Het minst wellicht in de nieuw gevormde duinen langs onze kust, maar ook daar is, mede dank zij het vervuilde zeewater toch zeker geen sprake van ongerepte natuur. Zonder de mens zou zij ook hier anders zijn geweest. Ook elders in de wereld is ongerepte natuur nauwelijks te vinden. Poolstreken of het Hima-

laja-hooggebergte zijn misschien ten dele nog ongerept, maar daar leeft dan ook bijna niets. Ongerepte natuur is een aardig begrip, maar voor ons land komt een streven naar handhaving hiervan niet in aanmerking.

Vrije natuur

Wanneer nooit mensen op onze Veluwe zouden hebben gewoond, dan zou het gehele gebied overdekt zijn geweest met één groot bos, in hoofdzaak bestaande uit eiken, berken en enkele andere boomsoorten. Het zou een eentonig, saai landschap zijn waarin de recreërende mens bepaald niet tot zijn recht zou komen. Het zou bewoond worden door enkele diersoorten: wat vogels, enkele zoogdieren en natuurlijk lagere dieren, als hagedissen, slangen, insecten enz.

Wanneer we uit zouden gaan van de huidige toestand en we zouden eens aannemen dat de mens volledig uit het land zou verdwijnen, dan zou de Veluwe na enkele honderden jaren waarschijnlijk weer een bos zijn geworden, sterk gelijkende op het oorspronkelijke bos met dien verstande dat ongetwijfeld een paar ingevoerde boomsoorten zich zouden hebben gehandhaafd. Ik denk hierbij aan o.a. de Amerikaanse eik en de Amerikaanse vogelkers. De weg waarlangs een akker of een heideveld zich tot dit bos zal hebben ontwikkeld, zal ongetwijfeld een andere zijn geweest. Deze weg wordt in dit geval immers niet door mensen beïnvloed. Op de akker zullen eerst verschillende akkeronkruiden tot ontwikkeling komen, daarna grassen met wat struiken ertussen en geleidelijk aan zal een bosvegetatie ontstaan. Het heideveld zal wellicht eerst volgroeien met grove dennen, die op hun beurt weer door loofhout zullen worden verdrongen. Zo is het na de ijstijd gebeurd, zo zal het waarschijnlijk weer gebeuren wanneer men de natuur aan zichzelf overlaat.

Het is verantwoord om deze hele ontwikkeling 'vrije natuur' te noemen. De mens voelt echter lang niet alle ontwikkelingsstadia als vrije natuur aan. Een akker met onkruiden is geen vrije natuur: de signatuur van de mens is nog te duidelijk. Veel eerder zal de mens

een aangeplant onnatuurlijk bos als vrije natuur beschouwen, b.v. een bos van fijnspar of douglasspar met of zonder ondergroei. Komt men wilde fauna tegen als b.v. een hert, een wild zwijn of een ree, dan wordt het gevoel zich in de vrije natuur te bevinden aanzienlijk groter. Zelfs is dit het geval wanneer men een hert ziet grazen op een verlaten akker. Vrije natuur hangt ongetwijfeld samen met een subjectief beleven van het ontbreken van een menselijke signatuur, van een niet onderworpen zijn aan de menselijke wil. Vandaar dat in het wild levende dieren in zo sterke mate de illusie van de vrije natuur oproepen. Het natuurbeheer zal hier rekening mee moeten houden.

Landschap

Wanneer we niet willen streven naar de ontwikkeling van een ongerepte natuur, maar wel naar de illusie van een vrije natuur, dan zullen wij ons moeten richten op een landschap waarin de niet direct aan de menselijke wil onderworpen elementen een ruime plaats krijgen. Hiervoor behoeven we niet dadelijk te streven naar natuurmonumenten, maar we kunnen een dergelijk landschap ook verwezenlijken in een omgeving waarin landbouw wordt bedreven, zelfs in stadsparken of in grote tuinen. Er moet echter wel aan bepaalde eisen worden voldaan, wil men tot een natuurbeheer geraken. Deze eis zal in hoofdzaak samenhangen met het streven naar een zo groot mogelijke stabiliteit in de natuurlijke samenleving ter plaatse, gecombineerd met een grote variatie ten einde eentonigheid te voorkomen.

BIOLOGISCH EVENWICHT

Kringloop van de organische stof

De groene planten kunnen koolzuur uit de lucht opnemen en onder afscheiding van zuurstof, uit koolzuur en water suikers maken. Zij nemen voedingszouten op — landplanten meestal uit de bodem — en maken uit de gevormde suikers en de zouten, eiwitten. In feite leggen zij energie uit het zonlicht vast in de vorm van deze brandbare pro-

ducten. Hiervan leven de niet groene planten (schimmels en bacteriën) en de dieren. Zij verbranden de stoffen weer tot water en koolzuur en moeten daartoe zuurstof opnemen. In onze aardbol als geheel moet deze opbouw en afbraak van organische stof (suikers, eiwit) met elkaar in evenwicht zijn. Stagneert de opbouw, dan zal op den duur de zuurstof verdwijnen en het leven op aarde onmogelijk worden. We zouden deze gehele, mondiaal verlopende, cyclus als biologisch evenwicht kunnen beschouwen. Echter ook meer lokaal ontwikkelen zich evenwichten, die we met deze naam zouden willen betitelen, maar waarvan het verbreken uit de aard der zaak ook slechts een lokale betekenis heeft.

Roofdier-prooi-vegetatie

In bepaalde gebieden van Amerika vonden de herten hun voornaamste vijanden in de wolven. Toen laatstgenoemde waren uitgeroeid, namen de herten enorm in aantal toe. Zij vraten alles wat eetbaar was, hetgeen leidde tot een sterke verarming van de vegetatie. Weldra produceerde deze vegetatie minder hertenvoedsel dan normaal, hetgeen een grote sterfte van de herten tot gevolg had. Het uiteindelijke resultaat was een armetierige vegetatie, waarmee een niet te grote populatie van in zeer slechte conditie verkerende herten zich voedde. Aanvankelijk was er een rijke vegetatie geweest, begraaasd door een bevolking van krachtige herten (de zwakke herten immers vielen steeds aan de wolven ten prooi) die op hun beurt weer werden achtervolgd door krachtige wolven; de zwakke wolven immers waren niet in staat een prooi te bemachtigen. Dit kunnen wij 'biologisch evenwicht' noemen, welke term wij niet willen gebruiken voor het evenwicht waarbij een arme vegetatie een groep armetierige herten tot voedsel diende.

Andere typen van biologisch evenwicht

In stilstaand water vormen de groene planten de bron voor het voedsel voor alle niet-groene planten en dieren. De planten worden door dieren gegeten en de plantenetende die-

ren vormen weer het voedsel voor vleeseters. Dode planten en dode dieren worden aangestast door bacteriën die het dode materiaal omzetten in koolzuur, water en zouten, waartoe zij zuurstof uit het water opnemen. Naarmate meer dode organische stof in het water terecht komt, komen er meer bacteriën tot ontwikkeling en wordt er meer zuurstof verbruikt. Aanvulling hiervan geschiedt door de groene planten onder invloed van het zonlicht en doordat zuurstof vanaf de oppervlakte van het water hierin oplost. Is het gebruik van zuurstof door de bacteriën groter dan de aanvoer, dan ontstaat zuurstofgebruik. Wordt een bepaalde grens overschreden dan sterft de gehele fauna, hetgeen betekent: nog meer dode organische stof, nog meer bacteriën en nog sneller gebruik van de zuurstof. Uiteindelijk hebben ook deze bacteriën te weinig zuurstof en gaan ook zij dood, waarna hun rol wordt overgenomen door bacteriën die geen zuurstof nodig hebben. Hun splitsingsprodukten zijn echter niet langer het reukloze koolzuur en water, maar stinkende produkten als zwavelstof. Het mooie heldere water verandert dan in een stinkende, troebele massa. Het oorspronkelijk bestaande biologisch evenwicht is verbroken.

De hier beschreven toestand ontstaat wanneer te veel organische stoffen, b.v. dierlijke mest of afval van slachterijen in het water terecht komen, of wanneer kunstmest (fosfaten) een grote groei van wieren en andere planten bewerkstelligen, die in het najaar sterven en dan een grote massa dood organisch materiaal leveren. Ook kan door verwarming van het water (koelwater van centrales) bij aanwezigheid van voldoende voedingsstoffen voor de planten, een snelle groei van de planten optreden.

GEVARIEERDHEID EN STABILITEIT

Levensgemeenschappen

Planten en dieren komen niet willekeurig voor in gebieden die levensmogelijkheden bieden, zij treden op in zogenaamde levensgemeenschappen, bestaande uit een vaste

groepering van planten met bijbehorende dieren. De samenstelling van zo'n levensgemeenschap is afhankelijk van bodem en klimaat en van andere omstandigheden die invloed op de levensgemeenschap uitoefenen. Zo zullen op een bouwland andere wilde planten (onkruiden) worden aangetroffen dan in een bos. Wel zal men in eenzelfde bostype van eenzelfde leeftijd op eenzelfde bodem steeds dezelfde planten vinden.

Deze plantengemeenschappen wijzigen zich geleidelijk in samenstelling, totdat een gezelschap is ontstaan dat voor het desbetreffende gebied als eindstadium mag worden beschouwd. Zoals hierboven al is geschreven is dit op onze Veluwe een bos, bestaande uit eiken en berken.

Kleinere dieren, b.v. mieren, zijn in hoge mate afhankelijk van de samenstelling van de plantengemeenschappen, grote dieren als herten, vossen en vogels, zijn niet afhankelijk van een enkele plantengemeenschap maar leven in een gebied dat vele van dergelijke gemeenschappen kan omvatten.

In een dierlijke levensgemeenschap wordt een samenhang o.m. gevormd doordat de verschillende elementen elkaar als voedsel gebruiken. Een groene plant dient tot voedsel voor een of meer diersoorten, die op hun beurt weer worden gegeten door hun roofvijanden. Zo ontstaan ketenen van soorten waarvan de één zich met de ander voedt. Als voorbeeld moge dienen: een grove den wordt gegeten door de rups van de dennenspanrups, die zelf wordt gegeten door een koolmees. Sperwers vreten koolmezen en worden wellicht zelf opgegeten door een havik. In deze voedselketen is het aantal individuen, waarin de soorten voorkomen, afhankelijk van de hoeveelheid voedsel die ter beschikking staat en het aantal individuen dat door de roofdiervijanden wordt buitgemaakt. Wanneer er b.v. meer spanrupsen zijn dan zullen de koolmezen er intensiever op gaan jagen, misschien zullen zij zich sterker gaan voortplanten. In deze voedselketenen is dus een *stabiliserende werking* ingebouwd. Nu heeft iedere plant en elk dier meer vijanden en bijna alle hebben zij meer voedselplanten

of prooidieren waarvan zij leven. De voedselketenen vormen dus in feite een netwerk. Hoe dichter dit netwerk, des te groter is de stabiliserende werking. Dat wil zeggen: een rijke levensgemeenschap is stabiel en minder rijk.

Stabiel wil zeggen, minder kans op het optreden van b.v. een insectenplaag, minder kans op het verbreken van het biologisch evenwicht.

Druk op de ontwikkeling

Hierboven is aangeduid dat een levensgemeenschap de neiging heeft van samenstelling te veranderen totdat een eindstadium is bereikt. Het natuurbeheer zal het vaak niet tot dit vaak eentonige eindstadium over grote gebieden willen laten komen, maar bij een tussenstadium willen stoppen. Dit geschiedt b.v. bij het Naardermeer. Zonder ingrijpen van de mens zou dit meer zich ontwikkelen tot een stuk grasland: het zou geheel dichtgroeien en vervenen. Het aantrekkelijke ervan is echter, dat hier zoveel aan het water gebonden vogels broeden. Om deze reden voorkomt men het dichtgroeien van het meer.

Het onderzoek nu heeft geleerd, dat de druk welke men uitoefent om een bepaald stadium te handhaven, zo constant mogelijk moet zijn. In dat geval nl. ontwikkelt zich een zo rijk mogelijke, dus een stabiele levensgemeenschap. Dit geldt voor alle mogelijke beheersmaatregelen: maaien, mesten, losmaken van de grond enz.

Vergiften

Het inbrengen van gifstoffen werkt altijd verarmend op de levensgemeenschap. Gifstoffen als b.v. kwikpreparaten of vroeger DDT, dat thans gelukkig niet meer mag worden gebruikt, zijn giftig voor bepaalde planten en dieren maar niet voor alle. De gevoelige verdwijnen uit de levensgemeenschap, hetgeen een verarming betekent. De minder gevoelige diersoorten kunnen de stoffen vaak in hun lichaam opslaan en zodoende een gevaar vormen voor dieren die van hen leven en die door veel prooidieren te eten soms zeer veel

van de desbetreffende stof binnen kunnen krijgen. In Japan is op deze wijze een ernstige ziekte ontstaan onder de bevolking, die grotendeels van vis leeft en zich voedt met vis die te veel kwik bevat. DDT heeft een grote slachting teweeg gebracht onder de roofvogels, die zich voedden met zangvogels of muizen, die vergiftigd zaad hadden gegeten, dan wel insecten die gif hadden binnengekregen. Doordat zowel zangvogels als insecten bewegelijk zijn, kunnen de gifstoffen hierdoor tot ver buiten het gebied van toepassing worden verspreid.

wordt vervolgd

Uit: Anti-Revolutionaire Staatskunde, juni 1974

De bedreigde Veluwe

Op donderdag 21 november vond in het Provinciehuis te Arnhem de contact-districts-avond plaats van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten.

Op deze avond besprak een forum het onderwerp 'De bedreigde Veluwe' en beantwoordde de vragen van de aanwezige leden.

De inleiding van de Heer Van Steenveldt, Directeur van de Recreatiegemeenschap Veluwe: "De Veluwe natuurlijk maar hoe?", behandelde voornamelijk de wettelijke en de bestuurlijke kant van de vorming van een landschapspark voor dit gebied. Dat de vorming van zo een landschapspark grote financiële consequenties voor de overheid zal hebben was wel duidelijk. Voordat deze parken wettelijk geregeld zijn, heeft men nog weinig mogelijkheden ermee te beginnen.

Hoe dringend een dergelijke opzet nodig is, bleek wel uit de reeds bekende verkenningen per vliegtuig boven de Veluwe, waarbij bleek hoeveel grote en kleine aantastingen reeds hebben plaats gevonden en waarbij alleen De Hoge Veluwe en de terreinen van Natuurmonumenten als homogeen geheel te voorschijn kwamen.

De Heer Stefels, Inspecteur van Natuurmonumenten in Gelderland, meende, dat zolang

geen wettelijke regeling aanwezig was, alleen door een juist beheer nog iets te redden was. Dit zou dan daarin moeten bestaan, dat door wordt gegaan met aankopen door de Staat. Verder zou men moeten trachten meerdere delen reeds thans een geïntegreerd beheer te geven.

De Heer Van der Veen, bioloog, bracht naar voren dat het verkrijgen en behouden van een zo natuurlijk mogelijk gebied een zeer dynamische zaak is. In het centrale Veluwegebied zou dit alleen te verwerkelijken zijn door stap voor stap de menselijke invloed terug te dringen. Daarbij komt natuurlijk naar voren wat men bereiken wil, want, zoals de Heer Sissing opmerkte, zou een nationaal landschapspark in 1850 of in 1900 iets heel anders betekend hebben dan thans of in 1985. De Heer Van der Veen meende, dat

het gemeengoed zou moeten worden, dat men van de Veluwe afblijft. Men zou zich moeten spiegelen aan dat, wat de Waddenzee Vereniging gedaan heeft. Men zal de publieke opinie moeten mobiliseren met harde argumenten.

Veel van de gestelde vragen gingen over dat wat reeds verloren ging door woningbouw (Doorwerth) of wegeaanleg. De Heer Wijnperle, gedeputeerde, zette uiteen, dat de Provinciale Staten in 1964 reeds een streekplan hadden aangenomen, maar hij gaf toe, dat de resultaten niet overmatig groot geweest waren.

De conclusie is dat men slechts door oprichting van pressiegroepen kan trachten iets te bereiken, zolang er geen wettelijke regeling is voor de vorming van landschapsparken.

H.W.

Ter informatie:

'De Vogelvijvers'

Als men van de Aanschouw richting Hoenderloo gaat, ziet men na ongeveer 100 meter aan de rechterhand een hoog hekwerk en denk je: "Wat moet dat hek daar?!"

Het terrein, dat door dit hek omsloten is, heet 'De Vogelvijvers'.

Vroeger stond er water in de daar aanwezige vijvers, waar veel vogels op afkwamen. Nu staat er bijna geen water meer in, maar de naam is gebleven.

In dit terrein is veel gekapt en er zijn kronkelende wegen in aangelegd, die met gras zijn begroeid, als voedsel voor het uitgezette reewild. Men wil hier namelijk betere voedingsomstandigheden voor de reeën scheppen en daardoor gezondere dieren krijgen.

In het Noordelijk Cultuurgebied is de kwaliteit van het reewild slecht, als gevolg van te weinig natuurlijk voedsel, dat ze bovendien nog moeten delen met de aanwezige wilde zwijnen.

In 'De Vogelvijvers' heeft men gezonde, ster-

ke, drachtige reeëiten, afkomstig uit prima reewildgebieden, uitgezet, die bovendien bijgevoed worden. Reeën komen niet gemakkelijk 'op het voer', maar hier is geen verstoring en men hoopt dat de dieren zo gewend raken aan dit bijvoeden, dat ze in het Noordelijk Cultuurgebied kunnen worden vrijgelaten. Daar vinden zij dan in de twee, door de 'Vrienden' aangelegde akkertjes extra voedsel, waar de zwijnen niet bij kunnen komen. Voor wildbeheerders zit er waarschijnlijk nog veel meer aan vast, maar nu weten de lezers wat er zich achter dat hek afspeelt.

Er zijn natuurlijk nog meer afrasteringen in het Park. De twee grote rasters dwars door het Park voor de wildbaan en rasters voor kleinere stukken om een nieuwe aanplant te beschermen tegen vraat van het wild. Die laatste blijven dan zo'n 6 tot 8 jaar staan. Om loofhout in de wildbaan zelfs 10 tot 15 jaar.

Redactie.

Geesten en mensen (2)

E. Feith

Druilerige dagen zijn niet alleen druilerig, maar er gebeuren ook altijd vreemde dingen, vroeger, maar nu zeker ook. Zo'n dag, U weet wel: we raken onder de indruk van die altijd natte regenjas, de paraplu, die je nergens kwijt kunt en 's avonds de krant, doorweekt, omdat hij voor de helft uit de brievenbus is blijven steken. We worden kribbig en denken met heimwee aan dat Spaanse strandje waar we ons lieten strelen door de armen van de zon. We gunnen de hond slechts het kleinste rondje en kruipen meteen weer in de lekkere grote stoel, om ons rond achten door Fred Emmer te laten informeren over het zoveelste regenfront, dat het weer in ons land de komende dagen zal beïnvloeden. En hoewel we, mogelijk terecht, denken, dat de zomers steeds slechter worden, hebben de mensen uit vroeger tijd ook wel eens aan de weergoden gevraagd het lozen van hemelwater tijdelijk stop te zetten. Op zo'n dag werd Otterlo plotseling opgeschrikt door het bericht, dat er een moord zou zijn gepleegd. Het was koud voor de tijd van het jaar en het regende flink. Een boer, die heideplaggen aan het steken was voor zijn stal, kwam buiten adem op het dorpsplein aan en hij vertelde, naar gelang hij lucht genoeg had, dat hij daar en daar aan de kant van de weg het lichaam van een man had gevonden. Hij was vreselijk toegetakeld en de boer zei de man nooit eerder gezien te hebben. Hij zou de plaats wel wijzen als het moest.

Na het onderzoek van de plaatselijke koddebeier, kwam vast te staan, dat de dader gezocht moest worden onder de gelederen van de herders: in de buurt van het lijk werden verse schapesporen gevonden. Na lang aarzelen viel de verdenking op de herder, die de avond, voordat de moord ontdekt werd, in de kroeg iets te uitvoerig had verteld, dat hij eens een andere route had genomen dan anders. Hij werd opgepakt en eens flink aan de tand gevoeld, maar hij beweerde bij hoog en bij laag niets met de moord te maken te hebben. Op de vraag of hij dan niet verteld had, dat hij langs dat pad moet zijn gekomen, wist hij niet goed te antwoorden: "Ja, ik ben daar wel langs gekomen, maar eh.... maar ik heb het heus niet gedaan" en hij ging verder: "Edelachtbare, ik durf er een eed op te doen; als ik de moord gepleegd zou hebben en mijn tijd is gekomen, dan zal mijn ziel geen rust vinden en als een brandende dakschoof blijven rondzweven".

Door gebrek aan bewijs, maar met tegenzin liet de rechter de herder gaan. Hij wist bijna zeker, dat de man wel schuldig was, maar de gedachten alleen al aan die rondvliegende dakschoof vond hij al erg genoeg.

Als we nu, nu de dagen kort zijn, tegen het einde van het jaar, de Franse Berg op gaan en we kijken vanaf de top naar het noordwesten, dan kunnen we de brandende dakschoof nog zien. Nu eens hier, dan daar, dan weer eens niet, maar hij is er.

De rechter heeft dus toch gelijk gehad.

Van vliegen, vlaaien en vijgen

Dr. W.J. Kabos

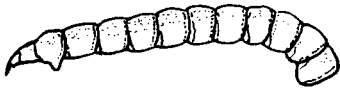
We hebben allemaal weleens op een mooie zomermiddag een koe in de wei gadeslagen, die tijdens het grazen of herkauwen werd geteisterd door een grote massa vliegen. Af en toe probeerde het geplaagde dier de rust van de grote schare kwelgeesten te verstoren door een zwaai van kop en hals, oorbewegingen, oogknipperen en stampvoeten. De achterdelen worden dan met enig succes vliegenvrij gehouden door de staart, waarvan de kwast als vliegenmepper fungeert. De zwerm van het 'insektenproletariaat der grijsjakken' vliegt dan even op, maar stort zich bijna ogenblikkelijk weer op het slachtoffer. Vooral om de oogranden, oren, neusgaten en op de schoften zitten de vliegen borststuk aan borststuk en zijn geheel verdiept in hun werk, dat bestaat uit het opzuigen van huidafscheidingen. Daarbij gebruiken ze hun op een stempel lijkende zuiger, die voortdurend een druppel vocht afscheidt ten einde stoffen op te lossen, zodat deze opgezogen kunnen worden. Een vlieg kan geen vast voedsel opnemen.

Het is tamelijk moeilijk en riskant om de vliegen op een koe of paard te vangen, omdat de geprikkelde dieren zich tegen dergelijke nieuwe plagerijen verzetten. Het gezelschap der vliegen bestaat meestal uit enkele soorten, waarvan de wijfjes na de copulatie aangetrokken worden door de geur van butanal en valeriaanzuur uit zweet. Maar voor de voortplanting zijn ze aangewezen op koeivlaaien en paardevijgen. Elke soort heeft wel een bepaalde voorkeur, maar toch kunnen ze zich betrekkelijk snel aanpassen aan het voorhanden zijnde materiaal. De beroemde Huisvlieg (*Musca domestica*), waarover een zeer groot aantal publicaties bestaat, was vroeger in de tijd van het paardgebruik overal zeer algemeen, omdat de maden zich bij voorkeur in paardevijgen ontwikkelen. Er zit

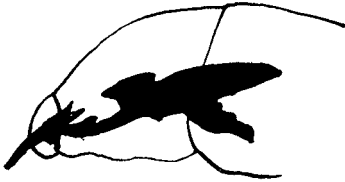

in paardevijgen en koeivlaaien nogal veel onverteerd cellulosemateriaal en proteïne, die voor vliegenmaden een voortreffelijk voedsel vormen. De Huisvlieg, die de mens over de gehele wereld is gevolgd, heeft na de vervanging van paarden door de 'heilige koe', de auto, een teruggang doorgemaakt. Vooral in de grote steden werd hij pas weer algemeen tijdens en vlak na de beide wereldoorlogen. Thans is de teruggang van de onuitroeibare Huisvlieg afgelopen en zijn ze weer algemeen in de grote steden. Dit kwam door de aanpassing aan andere milieu's voor de larven, een schitterend voorbeeld van overleven. Het is bij ons nog niet zo erg als in Noord-Afrika, waar men bij elke hap wel een vlieg mee naar binnen krijgt, maar misschien komt dat nog wel, als de vervuiling van de grote steden zo blijft of nog erger wordt.

Wanneer de eitjes in de eierstokbuizen van de bevruchte wijfjes rijp zijn, begint bij de vlieg belangstelling te ontstaan voor de lokkende skatoolgeuren van verse, dampende paardevijgen. Ze gaan er onverwijld op af en gelijktijdig zuigend met de zuiger leggen ze de eitjes één voor één onder de oppervlaktelaag van de vijg. Hun achterlijf kunnen ze telescoopachtig uitschuiven, zodat ze onder de oppervlakte kunnen komen. De eitjes zijn wit en 1 mm lang. Ze komen bij warm weer na enige uren uit, maar tijdens een koudeperiode kan het wel drie dagen duren. De pootloze maden hebben geen ogen en ook geen gechitiniseerde kop. Op hun tweede segment zitten een paar uitsteeksels, die bij

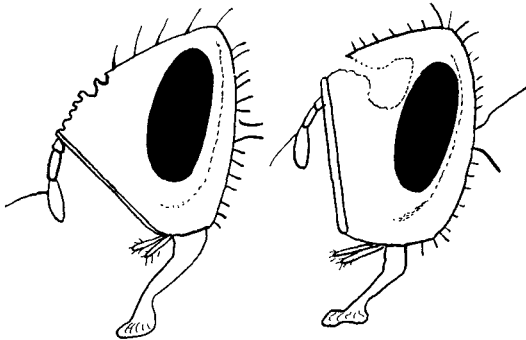

Boven: larve van een Huisvlieg.
Onder: kopeinde van de larve met kaken
en steun-apparaat.

het kruipen een belangrijke rol spelen. De larve moet niet veel hebben van licht en is dus van buiten af niet zichtbaar, omdat hij diep in de vijg wegkruipt, maar niet te diep, want dan ontstaat er zuurstofgebrek en ook kan het binnenin de vijg door de bacteriële gisting tamelijk warm worden. De made werkt met twee chitinehaken in de vijg en vreet voortdurend. Er zijn enige vervellingen en na hoogstens vijf dagen is de larve volgroeid en klaar om te verpoppen. Volgroeide larven verlaten de uitgedroogde en verschrompelde vijg, zoeken een droog plekje op en verpoppen in de grond. Het moet in vijgen en vlaaien erg vlug gaan, want zodra de vochtigheid achteruitgaat, ziet het er voor de maden minder rooskleurig uit.

Binnen de laatste larvehuid verpopt de made

Links: kop van een vlieg met uitgestulpte
voorhoofdsblaas.
Rechts: kop met ingestulpte voorhoofdsblaas.

en dan lijkt het geheel op een bruin ovaal 'tonnetje', dat goed bestand is tegen allerlei ongunstige inwerkingen. Na enkele dagen springt het tonnetje volgens een ringvormige spleet open en de verse vlieg kijkt eruit met een wanstaltige kop, die echter na enkele minuten vrij plotseling zijn normale vorm krijgt. Het openspringen van het goed gesloten tonnetje gaat door de kopblaas die, na een éénmalig gebruik bij het uitkomen, voor goed verschrompelt. Af en toe ziet men wel eens een vlieg, waarvan de kop duidelijke resten van de kopblaas vertoont.

Wanneer de vleugels uitgegroeid zijn en droog, kan de vlieg zijn avontuurlijke leven beginnen. De mannetjes van de Huisvlieg hebben een gele achterlijfsbasis, de wijfjes niet. De ogen zijn door een breed voorhoofd gescheiden, bij de wijfjes meer dan bij de mannetjes. De mannetjes leven niet lang en sterven na de paring, maar de wijfjes kunnen enige maanden blijven leven, vooral wanneer ze veel suiker krijgen. Hun snoeplust is dan ook groot. Op een goed voorziene dis ontbreken ze zelden, waarbij ze vooral belust zijn op suikerresten in kopjes, jam e.d. Ze zijn buitengewoon speels en ook zeer zindelijk op hun lichaam. Na elke rondvlucht volgt een korte pauze, waarin ze hun kop en vleugels reinigen met behulp van de zeer beweeglijke poten. Typisch is ook het 'handenwrijven', waarbij de voorpoten langs elkaar worden gewreven, net alsof ze hun handen wassen. Het 'kopdraaien' lijkt enigszins griezelig, als de kop op het dunne halsje 180 graden gedraaid wordt, maar dit is maar schijn. De larven kunnen elkaar ook verslinden wanneer de bevolking van een vijg te groot is, maar de vliegen zijn onderling vreedzaam en ook voor andere insecten geen gevaar. Dit is wel het geval met de groenbruine Drekvliegen, die in het voorjaar in grote massa's op verse mest zitten. Deze vangen alles wat ze te pakken kunnen krijgen en zuigen hun slachtoffers uit. Ook hun larven in de mest zijn buitengewoon roofzuchtig en het is maar goed dat ze later in de zomer niet zo talrijk meer zijn, want anders hadden de Huisvliegen niet veel kans.

Terwijl de Huisvlieg oorspronkelijk de voorkeur gaf aan paardemest, is de verwante Herfstvlieg (*Musca autumnalis*) een liefhebber van koeivlaaien als voedsel voor de larven. De wijfjes van deze soort zitten veel op koeien en zijn de voornaamste kwelgeesten. Het lichaam van de Herfstvlieg is gedrongen en afgerond. Bij het mannetje is het achterlijf geel met een zwarte rugstreep en zilverachtige weerschijnvlekken. De ogen zijn niet zo breed gescheiden als bij de Huisvlieg. Een belangrijk punt is dat deze soort vrijwel nooit binnenshuis komt en ook niet snoeplustig is. Vooral de mannetjes zijn op de witte schermen van Bereklaauw geregeld te vinden. De larven lijken veel op die van de Huisvlieg en zijn eerst coprofaag (mest-etend), maar later torpederen ze met hun scherpe kaken andere vliegenmaden en groeien dan zeer snel. Deze soort overwintert in holle bomen en op zolders, en het is wel leuk als men in het prille voorjaarszonnetje een honderdtal van deze vliegen op een muur of paal ziet zitten, dicht op elkaar gedrongen genietend van de warmte.

De Tuinvlieg (*Morellia hortorum*), die zwart is met op het borststuk drie overlangse witte striemen, is eveneens zeer algemeen. De vliegen zitten op schermbloemen en de larven ontwikkelen zich in allerlei mest en afval. Het aantal soorten, dat in vijgen en vlaaien leeft, is tamelijk groot en het is duidelijk dat de onderlinge strijd om te overleven bijna nergens zo fel is als in het kortstondige bestaan van een paardevijg of koeienvlaai e.d. Let u er maar eens op, hoeveel vliegen er op uitwerpselen van honden afkomen. Er zijn prachtige metaalglanzende groene Keizervliegen (*Lucilia caesar*) en grote grijze Vleesvliegen (*Sarcophaga carnaria*), gekenmerkt door lengtestrepen op het borststuk en de dambordachtige tekening op het achterlijf. Als de verschillende soorten hun eitjes min of meer gelijktijdig in vijg of vlaai afzetten, is het wel te verwachten, dat er een onderlinge vernietiging der larven optreedt. De roofzuchtigste larve die meer aandacht besteedt aan andere maden dan aan de mest, groeit

sneller, vervelt eerder en wordt daardoor weer sterker en onoverwinnelijker. Het kan dus voorkomen dat in een paardevijg verschillende soorten eerst naast elkaar leven, maar dat na de tweede vervelling er een onderlinge moordpartij begint die zelfs als eindresultaat slechts één vlieg oplevert. Dit is zeker het geval als de vijg of vlaai bezocht wordt door de zeer fraaie Zwarte goudkopvlieg (*Mesembrina meridiana*), een grote glanzend zwarte soort met aan de basis gele vleugels. Het gezicht van deze 18 mm lange soort met aan de basis gele vleugels. Het gezicht van deze 18 mm lange soort is metaalglanzend goudkleurig. Op Bereklaauw komen de mannetjes vaak voor. De wijfjes leggen op een vlaai of vijg slechts één enkel ei, dat meteen uitkomt, waarna de dikke made een slachting aanricht onder de reeds in de mest aanwezige larven van andere soorten. Deze made is ongelooflijk vraatzuchtig en consumeert in enkele uren tientallen larven, zuigt ze uit en pompt ze leeg. Als er niets meer te eten is, kan de made zich vergenoegen met de inmiddels tamelijk droge mest of verpopt in de grond. De grootte van deze vliegen loopt nogal uiteen, evenredig met het voedsel dat ze tijdens de larvetijd kregen.

Vijgen en vlaaien zijn dus een snel ongeschikt wordende voedselbasis waarin alles snel moet verlopen. Vandaar de korte tijd, die de vliegen nodig hebben voor hun gedaanteverwisseling, waaruit tevens hun alom voorkomen en talrijkheid zijn af te leiden.

Uit: Natura, mei 1974.

Tekeningen en foto's van de auteur.

De veertiende

B. Schöffner

Op zaterdag 16 oktober jl. was de 14e maal de jaarlijkse St. Hubertusreünie van het Camerajagersgilde. En zie: in weken hadden we de zon amper gezien, maar die zaterdag was het — voor één dag — een stralende najaarsdag. Goed georganiseerd, mijnheer Kammeijer!

Het programma van deze jaarlijkse reünie is ieder jaar ongeveer gelijk en toch steeds weer nieuw en anders. De tocht 's morgens over ongeveer de hele Veluwe, waaronder het Kroondomein. Het wordt langzamerhand een evenement van formaat: een twaalfstal agenten van de Rijkspolitiegroepen Ermelo en Harderwijk zorgden dat de lange stoet auto's ongestoord en zonder ongelukken overal kon passeren. En de boswachterij Elspeet speelde het klaar om op het laatste moment nog met zwaar materieel een door de regen spontaan opgetreden 'waterweg' in een goed bereidbare landweg te veranderen. Nou en de zon en de herfstkleuren deden de rest.

Dan de middagbijeenkomst. De bijzonder stijlvolle opening door een jachthoornblazer, gevolgd door een gedicht en het jagerskoor uit Von Weber's 'Freischütz' beloofden wat goeds. En de kwaliteit van het vertoende deed die belofte gestand. Vooral de twee dia-klank-series van de heer Pollin en 15-jarige zoon Stefan uit Essen en van de heer Wagenmakers waren in één woord prachtig. Het eerste tweetal had zich niet alleen tot De Hoge Veluwe bepaald, maar nam ons ook mee naar de nationaal-parken Gran Paradiso in Italië en de Neusiedlersee op de grens van Oostenrijk en Hongarije. Terwijl de film van Schöffner ten slotte iets liet zien over het ontstaan van de Veluwe. Helaas alleen in zwart-wit.

Het aantal deelnemers was door de heersende griep minder dan andere jaren, al is 200 belangstellenden in de zaal nog een aardig aantal, terwijl ten slotte een 80-tal deelnemers nog genoten van de traditionele maaltijd.

Een best geslaagde dag, in alle opzichten!

Er wordt ons wel eens gevraagd welk verschil er bestaat tussen de Foto-werkgroep van de Vrienden van De Hoge Veluwe en de groep, die zich het Camerajagersgilde noemt.

Welnu, de Foto-werkgroep bestaat uit een aantal geselecteerde fotografen — allen top-amateurs — die door het bestuur van de Vereniging van Vrienden van De Hoge Veluwe officieel uitgenodigd zijn om in en om het park te fotograferen, ten dienste van het park. Ook de foto's uit onze Schouw zijn vaak van deze groep. Het Camerajagersgilde daarentegen is een groep mensen die alleen met elkaar gemeen hebben dat ze wel eens fotograferen en lid zijn van de Vereniging van Vrienden van De Hoge Veluwe. Deze spontaan ontstane groep bestaat uit vogels van allerlei pluimage; top-klasse amateurs evengoed als eenvoudige kiekjesmakers, die er alleen op uit zijn om een simpel herinneringskiekje te maken en te genieten van ons park. Verschillende leden van de officiële Foto-werkgroep zijn tevens enthousiaste leden van het Camerajagersgilde.

Het gilde houdt nu reeds 14 jaar omströeks Sint Hubertus een bijeenkomst, waarvan bovenstaand verslag. Deze reünie wordt georganiseerd door de heer J. Kammeijer te Ermelo, bijgestaan door enkele andere heren. En iedereen, die wel eens iets dergelijks georganiseerd heeft, weet wat dat betekent! Bij het gilde dus geen enkele vorm van officiëlerigheid of band met het park. Maar de leden, zowel van het gilde als van de Foto-werkgroep, zijn allen leden van de Vereniging van Vrienden van De Hoge Veluwe. Dit even te uwer oriëntatie.

Bijeenkomsten Camerajagersgilde

Het Camerajagersgilde van De Hoge Veluwe komt zaterdag 12 april 1975 om 11.00 uur bijeen in Restaurant 'Rust een Weinig' te Hoenderloo.

De reünie draagt een besloten karakter en is dus bedoeld voor camerajagers en toekomstige camerajagers.

Op 18 oktober vier het Camerajagersgilde een extra feestelijke Hubertusdag ter gelegenheid van het 3e lustrum. Nadere bijzonderheden worden hierover in de september-Schouw bekend gemaakt.

Inlichtingen: telefonisch, liefst tussen 18.00 en 19.00 uur, bij:

Jan Kammeijer,
Hanengewei 3, Ermelo, telefoon 03417-3962.

Museumnieuws

Het Kröller-Müller Museum te Otterlo is het gehele jaar geopend, maar 1 november begint in het *Beeldenpark* het winterseizoen: de stenen beelden worden dan ingepakt om hen te beschermen tegen nachtvorst, de kleinere beelden worden binnen gehaald, en ook de sculpturen van polyester en fiberglas (o.a. de drijvende sculptuur van Marta Pan) gaan in de winterbergplaats. Tot 1 april hebben de stormen vrij spel, maar bovendien worden er bomen gesnoeid en zo nodig gedund, de slijtlaag der paden wordt hersteld. Ook de Jardin d'émail wordt met zwart landbouwplastic bedekt, om te voorkomen dat zich ijs afzet in de naden: een surrealistische wereld, die enigszins verwant is met *Christo's* 'inpaksel', waarvan een voorbeeld te zien is in de zaal die geheel met werk van Christo werd ingericht. Christo (eigenlijk: Christo Javacheff, geb. 1935 in Bulgarije, sinds 1964 woonachtig in New York) werd in de jaren 1959-'69 totaal geabsorbeerd door de vervreemdende werking die een stugge verpakking of ook een radicale wisseling van de 'normale' omgeving (context) uitoefent op het (ingepakte) voorwerp. Hij gebruikte zeer banale voorwerpen (een kinderwagen of een tafeltje, later: hele gebouwen) die hij verpakte in plastic of zwaar linnen, en dan vele malen met dik touw omwikkelde: het voorwerp verloor daardoor al zijn vertrouwde eigenschappen, het kreeg een onvoorzien presentie. Net zo wordt een olievat, dat in een museumzaal wordt geplaatst, emotioneel totaal anders beleefd (nl. als vorm, als kleur, als textuur) dan een olievat bij een fabriek. Het olievat verandert niet, maar 'het kijken' is anders. Dit lijkt een waarheid als een koe, maar wanneer we er visueel, in concreto mee worden geconfronteerd, kan deze simpele waarheid het uitgangspunt worden voor verstrekkende overpeinzingen over de relatie van een ding met zijn omgeving en zijn gebruikelijke verschijningsvorm bij voorbeeld.

Boekbespreking

*Rien Snijders: De Hoge Veluwe, Nationaal Park
Uitgave Interland, Aalten*

Zou iedereen, die met De Hoge Veluwe in aanraking komt, erdoor worden gegrepen? De visie van waaruit ons nationale park is opgebouwd is groots geweest: de natuur, waaruit de mens voortkomt in combinatie met het schone dat hij weet te scheppen; de rust, die de natuur geeft, als achtergrond voor de inspanning die het op zich in laten werken van kunst steeds weer met zich brengt.

In ieder geval is Rien Snijders door De Hoge Veluwe gegrepen. Hij heeft gewandeld door de uitgestrekte bossen, over de heidevelden, langs vennen en hij kent uit ondervinding het vermoeiende lopen door het rulle zand. Hij heeft het museum, het Huis St. Hubertus en de andere cultuuruitingen bezocht. Hij heeft gesproken met al diegenen die het bos, de natuur en het wild beheerden, hij heeft zich een beeld gevormd van het landschap en van de mogelijkheden en de moeilijkheden waar- tegenover dit beheer zich ziet gesteld.

Deze ervaringen en nog veel meer heeft Rien Snijders aan zijn medebezoekers van het park willen overdragen, zodat ook anderen ervan kunnen profiteren. Bovendien is in het boek een schat aan foto's opgenomen, die alleen reeds een beeld geven van hetgeen het park aan natuur en cultuur te bieden heeft. Ik ben ervan overtuigd dat dit boek velen ertoe zal brengen het park te bezoeken of, zo zij dit reeds hebben gedaan, intensief te gaan zoeken naar veel dat zij nog niet blijken te hebben ontdekt.

Voûte.

Een prospectus van dit boek is in deze Schouw ingesloten.

De leden van onze vereniging kunnen dit boek ook ná de verschijningsdatum tegen de vóórintekensprijs van f 30,— bestellen; dit moet dan echter wel gebeuren met de in de propectus ingesloten oranje kaart van Boekhandel Kroneman in Arnhem.

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Uit de Statuten:

Artikel 2: Het doel van de vereniging is het vergroten van de belangstelling voor het Nationale Park 'De Hoge Veluwe' (hierna te noemen het Park) en het desgevraagd bijstaan van de stichting genaamd 'Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe' (hierna te noemen de Stichting) bij de uitvoering van haar taak.

Artikel 3: De vereniging tracht haar doel te bereiken door:

- a. jaarlijks één of meer zogenaamde Hoge Veluwe-dagen en/of andere manifestaties te organiseren;
 - b. werkgroepen te vormen tot het bestuderen van flora, fauna, geschiedenis en andere onderwerpen het Park betreffende;
 - c. publicaties te doen verschijnen;
 - d. al wat verder kan bijdragen tot het in artikel 2 genoemde doel (mits niet tredend in de bevoegdheden van de Stichting), met name door het aankweken van een band onder hen, die belangstelling koesteren voor het Park.
-

BESTUUR:

Jhr. W.H. de Beaufort	- ere-voorzitter
D.A. Kramer	- voorzitter
H.C. Haitink	- secretaris
	Prins Bernhardweg 10, Oosterbeek, telefoon 085-335455
Mr. Ph.A.J. Mees	- penningmeester
Ir. B.T. Bosman	
Drs. W.J. Doude van Troostwijk	
Mr. F.Th. Dijkmeester	- burgemeester van Apeldoorn
Mevr. W. Ebregt-van Riemsdijk	
G.A. Kolk	
Drs. J.C.H. Oudemans	
Drs. J.A.F. Roelen	- burgemeester van Arnhem
J. Slot	- burgemeester van Ede
K. Stapel	

Adviserende leden:

Ir. H. van Medenbach de Rooy	- directeur Nationale Park De Hoge Veluwe
Drs. R.W. Oxenaar	- directeur Rijksmuseum Kröller-Müller

De minimum-contributie bedraagt f 10,- voor gewone leden; voor huisgenoten van leden f 3,50; voor jeugdleden (tot 18 jaar) f 1,-. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig lid worden voor ten minste f 10,- per jaar. 'De Schouw' wordt u gratis toegezonden. Contributies dienen overgemaakt te worden aan de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe', giro 95 19 93 te Arnhem.

